

JÓZEF NIEMCZYK

*Instytut Koniunktur i Cen Handlu Zagranicznego
w Warszawie*

RESTRUKTURYZACJA ROLNICTWA I JEGO OTOCZENIA ORAZ JEJ WSPARCIE W UNII EUROPEJSKIEJ – WNIOSKI DLA POLSKI

I. Wstęp

Wąskie i uproszczone rozumienie restrukturyzacji sektora rolno-żywnościowego najczęściej sprowadzane jest do zmian struktury agrarnej, a konkretnie do średniego obszaru gospodarstw rolnych. Tymczasem, jak wskazuje doświadczenie krajów Wspólnoty Europejskiej, restrukturyzacja gospodarki żywnościowej jest wieloaspektowym procesem rozwojowym, na tyle przyspieszanym, na ile pozwalają środki finansowe kierowane do wszystkich jej ogniw, na wieś. **Podstawowym ogniwem objętym restrukturyzacją jest oczywiście rolnictwo** - baza surowców rolniczych i żywnościowych, jej strona techniczno-ekonomiczna. Celem jest tu racjonalizowanie technik wytwarzania, a tym samym poprawa efektywności gospodarowania (wzrostu wydajności pracy i dochodów rolniczych, przy jednoczesnej obniżce kosztów produkcji). Inaczej mówiąc, **celem restrukturyzacji rolnictwa jest poprawa warunków i efektów produkcji rolno-żywnościowej, a tym samym poziomu życia społeczeństwa; rolnicy racjonalniej produkują - konsumenci taniej kupują**. Wzrost średniego obszaru gospodarstw i skali produkcji rolniczej jest jednym z najbardziej spektakularnych efektów uprzedmiotowiających restrukturyzację rolnictwa.

Istotą restrukturyzacji gospodarstw rolnych były oczywiście programowe procesy inwestycyjne (modernizacyjne) - np. zainicjowany we Wspólnocie Europejskiej w 1972 r. program tzw. Farms Modernization Scheme - FMS.

Warunkiem skuteczności procesów modernizacyjnych w rolnictwie, w jego infrastrukturze, jest równoległa ich realizacja w innych ogniwach gospodarki żywnościowej, zwłaszcza w przemyśle rolno-spożywczym, na rynku rolno-żywnościowym, w obsłudze rolnictwa oraz w różnych innych sferach otaczających rolnictwo, tj. w sferze społecznej (zagwarantowanie płynnego i satysfakcjonują-

cego przejścia osób zatrudnionych w rolnictwie na emeryturę lub do innych zawodów), w sferze ekologicznej, itp. Stąd bezpośrednio po wdrożeniu programu kompleksowej restrukturyzacji gospodarstw rolnych (FMS) Wspólnota Europejska wdrożyła w 1975 r. (Dyrektywą Rady Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej EEC nr 75/268), kompleksowy program strukturalny (poprzez **specjalną pomoc dla rolnictwa**) w marginalnych rejonach rolniczych - upośledzonych (LFA - Less Favoured Areas), tj. - górzystych, górskich, zagrożonych wyludnieniem oraz o ograniczonych możliwościach produkcji rolniczej, ale niezbędnych do zachowania terenów wiejskich o dużych walorach turystycznych. Objęto tym programem już w 1977 roku ponad 300 tys. gospodarstw rolnych.

Generalnie biorąc, wyróżnić więc można dwa główne kierunki działań w polityce strukturalnej Unii Europejskiej, a mianowicie:

- po pierwsze - stymulowanie zmian strukturalnych w gospodarce żywnościowej,
- oraz po drugie - stymulowanie zmian strukturalnych i podtrzymywanie rolnictwa w rejonach upośledzonych oraz ochrona środowiska naturalnego.

Syntetycznie i przejrzyste formułuje to między innymi Rozporządzenie Rady EWG nr 4256/88 z 19 grudnia 1988 r., w którym w art. 2, ust. 2 do celów restrukturyzacji struktur rolniczych zalicza się:

- dostosowanie podaży produktów rolnych oraz ich jakości do potrzeb rynku,
- wsparcie zalesiania użytków rolnych,
- wspieranie dochodów rolniczych w rejonach marginalnych (mountain, hill or less-favoured areas),
- wspieranie ochrony środowiska, krajobrazów naturalnych poprzez właściwe metody produkcji rolniczej.

Artykuł 5 Rozporządzenia formułuje następujące cele rozwoju i restrukturyzacji rolnictwa w rejonach najslabiej rozwiniętych (less-developed regions), a mianowicie:

- wcześniejsze emerytury rolnicze i pomoc dla młodych rolników,
- optymalizacja struktury produkcji rolniczej,
- rozwój infrastruktury rolniczej,
- rozwój wielofunkcyjności wsi,
- wspólnotowa produkcja rolnicza (w tym praca), np. w chowie pastwiskowym zwierząt,
- melioracje wodne,
- ochrona środowiska i zachowanie terenów wiejskich,
- wznowienie produkcji rolniczej po klęskach żywiołowych,
- zmiana struktur leśnych (woodland) i ich eksploatacja,
- szkolenia zawodowe rolników i leśników.

Tak rozumiana restrukturyzacja gospodarki żywnościowej ma charakter kompleksowy i wieloaspektowy, aczkolwiek jest względnie droga, a jednocześnie budziła wiele oporów społeczności rolniczej, np. w związku z przerywaniem działalności przez niektóre gospodarstwa rolne.

Głównym celem niniejszego opracowania jest omówienie zasad i niektórych efektów restrukturyzacji rolnictwa unijnego i jego otoczenia produkcyjno-usługowego i naturalnego w UE. Na tej podstawie oraz uwzględniając budżet UE w przeszłości, w tym określony w Agendzie 2000¹, sformułowane zostały wnioski dla Polski

II. Główne prawne i finansowe podstawy polityki strukturalnej, w tym inwestycji restrukturyzacyjnych (modernizacyjnych) w gospodarce żywnościowej Wspólnoty Europejskiej

- 1. Pierwsza regulacja**, dotycząca wspierania restrukturyzacji rolnictwa i jego otoczenia pojawiła się w ustawodawstwie Wspólnoty w 1962 r., wraz z zapoczątkowaniem Wspólnej Polityki Rolnej (Common Agricultural Policy – CAP). Była to Decyzja Rady EWG z 4 grudnia 1962 r w sprawie koordynacji polityki strukturalnej w rolnictwie. Decyzja powołuje Stały Komitet ds. Struktury Agrarnej przy Komisji Europejskiej. W 1962 r. powołano do życia Rozporządzeniem Wspólnoty nr 25/62 - Fundusz FEOGA (Fond Européen d'Orientation et de Garantie Agricole), czyli Europejski Fundusz d'Orientacji i Gwarancji Rolnych. Sekcja Orientacji FEOGA ma za zadanie dofinansowywać programy i działania strukturalne w gospodarce żywnościowej Wspólnoty Europejskiej. Zasady i warunki wsparcia ekonomicznego przez fundusz FEOGA, w tym procesów strukturalnych, precyzuje Rozporządzenie Rady EWG nr 17/64 z 5 lutego 1964 r.

W 1975 r. powołano do życia Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego - ERDF (European Regional Development Fund).

- 2. Ze względów społeczno-politycznych** programową realizację polityki strukturalnej rozpoczęto we Wspólnocie Europejskiej dopiero w latach siedemdziesiątych. Podstawę formalną tworzyło Rozporządzenie Rady Wspólnoty nr 729/70 z 27 czerwca 1970 r. (zmienione Rozporządzeniem nr 2788/72) na temat finansowania CAP, w tym przemian strukturalnych. Etap ten zapoczątkowany został jednakże już w 1968 roku poprzez tzw. **Plan Mansholta (Mansholt Memorandum)**, gdzie jego autor Sicco Mansholt stwierdza, że **samo pozarynkowe i cenowe wsparcie nie rozwiąże problemów rolnictwa.**

¹ Agenda 2000, czyli plan gospodarczo-finansowy Unii Europejskiej na lata 2000 – 2006, zaakceptowany przez Radę Europy w Berlinie, w marcu 1999 roku.

Proponuje zatem przyspieszenie procesów dostosowawczych w zakresie struktur rolniczych oraz wsparcie rolnictwa w rejonach upośledzonych.

Rozporządzenie 729/70 precyzuje roczne wydatki z Funduszu FEOGA na cele strukturalne o wartości 285 mln PJR (pieniężnych jednostek rozliczeniowych - unit account, odpowiednik późniejszego ECU). Oznacza to, że na jeden hektar użytków rolnych Wspólnoty poziom tych środków kierowanych z sekcji Orientacji FEOGA, również poza rolnictwo, wynosił około 4,5 PJR.

Jest to poziom nieznaczny, uwzględniając nawet fakt, że realna wartość tych środków wynosiłaby obecnie około 20 USD na hektar. Trzeba pamiętać, że równolegle gospodarka żywnościowa były i są wspierane w ramach sekcji Gwarancji FEOGA. w stopniu około dziesięciokrotnie wyższym. Przemiany strukturalne w gospodarce żywnościowej są ponadto wspierane z budżetów krajowych.

W dwa lata później Rada Wspólnoty, kontynuując Plan Mansholta, wydała kolejne trzy Dyrektywy **horyzontalne (społeczno-strukturalne)**, a mianowicie: 72/159, 72/160, 72/161.

Dyrektywa 72/159 formułowała zasady modernizacji gospodarstw uznanych za **rozwojowe** (posiadające sześcioletni plan rozwojowy w zakresie wspomnianego FMS). Dyrektywa ta obejmowała tylko część zakresu zmian strukturalnych regulowanych przez Rozporządzenie Rady 729/70.

Modernizacja gospodarstw według Dyrektywy nr 72/159 - **podkreślającej ogólnospołeczne funkcje rolnictwa - powinna poprzez ich rozwój zwiększyć dochody rolników do poziomu dochodów osiąganych w działach pozarolniczych**. Gospodarstwa powinny być prowadzone przez osoby kompetentne, dobrze przygotowane do zawodu rolnika. Gospodarstwa uznane za rozwojowe musiały być prowadzone przez rolnika, który uzyskuje co najmniej 50% dochodu z gospodarstwa i przepracowuje w nim co najmniej połowę swojego czasu pracy. W gospodarstwie powinno się rocznie przepracowywać 2300 godzin w przeliczeniu na 1 pełnozatrudnionego (MWU - man work unit). W gospodarstwie musi być prowadzona rachunkowość.

Gospodarstwo rozwojowe mogło otrzymać kredyt preferencyjny z 10 do 20 letnim okresem spłaty na pokrycie kosztów realizowanych inwestycji do wysokości 40 000 PJR. Te środki finansowe nie mogły być jednakże przeznaczone na zakup ziemi i zwierząt rzeźnych.

Z Funduszu FEOGA dofinansowywano ponadto prace melioracyjne, komsacyjne do poziomu, odpowiednio - 150 i 250 PJR na hektar w zależności od rodzaju tych prac.

Dyrektywa przewidywała dziesięcioletni okres dla inicjowanego programu FMS. Na okres pierwszych pięciu lat przewidywano wsparcie z funduszu

FEOGA w wysokości 432 mln PJR, tj. rocznie ok. 1 PJR na jeden hektar użytków rolnych Wspólnoty. Dyrektywa zajmowała się również dodatkowymi kwestiami, np. grupami producentów rolnych - upoważniała kraje członkowskie do pokrywania części kosztów administracyjnych powstających grup producentów.

Równoległą i uzupełniającą regulacją inicjującą restrukturyzację chowu bydła (stad mlecznych) było Rozporządzenie Rady Wspólnoty nr 1078/72 z 17 maja 1972 r. Przewidywało ono premię z tytułu zaprzestania towarowej produkcji mleka (okres pięcioletni) lub zamianę (**konwersję**) stad krów mlecznych na mięsne (w okresie czteroletnim). Ten drugi przypadek dotyczył stad liczących co najmniej 15 krów z produkcją co najmniej 50 tys. kg mleka rocznie.

W przypadku zaprzestania produkcji towarowej mleka rolnik otrzymywał premię rosnącą od 75% wartości mleka (gdy sprzedawał w 1976 r. od 50 - 120 tys. kg mleka), aż do 95% wartości mleka (gdy sprzedawał w 1976 r. do 30 tys. kg mleka). 50% premii otrzymywał w okresie trzech pierwszych miesięcy, a resztę w dwóch ratach - po 25% - w trzecim i w piątym roku.

W przypadku zamiany stada krów mlecznych na mięsne - rolnik otrzymywał premię równą 90% wartości mleka, ale najwyżej do 120 tys. kg, nawet jeśli produkcja była większa w 1976 r. 60% premii otrzymywał w okresie trzech pierwszych miesięcy, a resztę w dwóch ratach - po 20% - w trzecim i w czwartym roku. 60% środków na restrukturyzację chowu bydła pochodzić miało z Sekcji Gwarancji FEOGA, natomiast 40% z Sekcji Orientacji. Łącznie na ten program przewidywano 26,3 mln PJR z Funduszu FEOGA.

3. Istotne zmiany w stosunku do Dyrektywy 72/159, a częściowo również Dyrektyw 72/160 oraz 72/161 miało Rozporządzenie Rady EWG nr 797/85, które również nawiązywało do wspomnianej we Wstępie **regionalnej** Dyrektywy 75/268, dotyczącej rolnictwa w terenach górzystych i w górach oraz w terenach słabo rozwiniętych, a następnie istotne zmiany przynosiły Rozporządzenia Rady EWG - 1760/87 oraz 2328/91.

Art. 1 Rozporządzenia 797/85 przesadza jakie cele inwestycyjne powinny być dofinansowywane z Funduszu FEOGA, a mianowicie:

- młodzi rolnicy (do 40 lat),
- rachunkowość rolnicza (w tym uproszczona), sprowadzająca się do udokumentowanych przychodów i wydatków oraz bilansu aktywów i wierzytelności,
- zrzeczenia usługowe zajmujące się obsługą rachunkowości rolniczej,
- rolnictwo w terenach słabiej rozwiniętych i górzystych,
- zalesianie oraz kształcenie zawodowe.

Wsparcie z Funduszu FEOGA przysługiwało gospodarstwom w których dochód na jednego pełnozatrudnionego jest niższy od dochodu referencyjnego rozumianego jako średnie zarobki brutto poza rolnictwem w danym rejonie. W gospodarstwach posiadających **plan modernizacyjny** (improvement plan) dochód może być większy i wynosić 120% dochodu referencyjnego. Jednym z warunków wsparcia finansowego była praca w gospodarstwie, stanowiąca główne zajęcie rolnika, posiadanie właściwych kwalifikacji itp. Wyjątki dotyczyły rejonów słabiej rozwiniętych w Grecji i we Włoszech, gdzie zatrudnienie w gospodarstwach mogło być mniejsze od 1 MWU.

Wartość inwestycji nie mogła jednak przekraczać 25 tys. ECU. W odróżnieniu od Dyrektywy 72/159, która przewidywała tylko wsparcie do kredytów inwestycyjnych, rozporządzenie 797/85 przewidywało ekwiwalentne wsparcie inwestycyjne w postaci dotacji (grantu) oraz gwarancje spłaty pobieranych przez rolników kredytów.

Art. 3 precyzuje priorytety inwestycyjne, jako sprzyjające:

- dostosowaniu (konwersji) produkcji danego gospodarstwa do popytu rynkowego, racjonalizacji produkcji (kosztów), warunków życia i pracy oraz oszczędzaniu energii,
- ochronie i poprawie środowiska naturalnego.

Wsparcie inwestycyjne do gospodarstw z chowem mlecznych krów mogło być kierowane warunkowo to znaczy **jeśli nie stymulowało przyrostu produkcji mleka oraz wzrostu obsady krów** do ponad 40 sztuk na jedną MWU i 60 sztuk na gospodarstwo; gdy w gospodarstwie zatrudnienie wynosiło więcej niż 1,5 MWU ilość mlecznych krów mogła wzrosnąć o 15%.

Analogiczne ograniczenie odnosiło się do inwestycji w gospodarstwach z chowem trzody chlewnej. Ilość stanowisk wahała się (malejąc) od 500 - 400 - 300, w zależności od terminu złożenia wniosku inwestycyjnego. Po zakończeniu inwestycji gospodarstwo musiało pozyskiwać co najmniej 35% wartości paszy dla trzody chlewnej z własnej produkcji. Jednocześnie zgodnie z Rozporządzeniem 2328/91 gospodarstwo w wyniku inwestycji powinno uzyskać do 800 stanowisk dla trzody chlewnej. Wsparcie inwestycyjne nie mogło być dokonywane w odniesieniu do inwestycji w chowie drobiu (jaj, mięso). Wartość wsparcia inwestycyjnego dotyczyła inwestycji wynoszących do 60 tys. ECU na 1 MWU lub do 120 tys. na gospodarstwo i nie mogło być przeznaczone na zakup ziemi i zwierząt rzeźnych.

W przypadku grup producentów (group operated holding) wsparcie inwestycyjne mogło być wielokrotnością ilości gospodarstw należących do grupy. Jednakże wsparcie to nie mogło w takich przypadkach przekraczać łącznie - stada 120 krów, 1 500 świń oraz nie mogło dotyczyć inwestycji o wartości ponad 360 tys. ECU według art. 6.4 Rozporządzenia 2328/91.

Art. 7 Rozporządzenia 797/85 upoważniał kraje członkowskie do wspierania młodych rolników (do 40 lat) prowadzących gospodarstwa, w których zapotrzebowanie na pracę żywą wynosiło co najmniej 1 MWU. Rolnik mógł otrzymać premię na zagospodarowanie, wynoszącą do 7,5 tys. ECU, później – zgodnie z Rozporządzeniem 2328/91 nawet do 10000 ECU. Premia mogła mieć formę dotacji lub dopłat do kredytu - do 5 punktów procentowych odsetek przez 15 lat.

Młody rolnik mógł ponadto otrzymać wyższe o 25% wsparcie inwestycyjne (ponad 60 tys. ECU na 1 MWU lub 120 tys. ECU na gospodarstwo). Dotyczyć to mogło jednak (podobnie jak w Dyrektywie 72/159) tylko takich rodzajów inwestycji jak konstrukcji i przenoszenia budynków oraz poprawę użytkowości ziemi rolniczej (land improvement). Rozporządzenie 1760/87 przewidywało ponadto wsparcie dla inwestycji chroniących i doskonalących środowisko naturalne. Wsparcie było o 25% niższe jeśli gospodarstwo nie spełniało wszystkich wymaganych warunków. Obniżenie wsparcia nie mogło jednakże dotyczyć inwestycji związanych z oszczędzaniem energii, ochroną i podnoszeniem jakości środowiska oraz zwiększaniem użytkowości ziemi rolniczej.

W ten sposób można było wspierać w małych gospodarstwach inwestycje do 25 tys. ECU oraz inwestycje chroniące środowisko naturalne w produkcji jaj i mięsa drobiowego - **pod warunkiem, że nie wzrośnie ich produkcja** w gospodarstwie - w chowie kaczek i gęsi, na zakup bydła w stadach do 40 sztuk. Wsparcie inwestycyjne mogło warunkowo dotyczyć zakupu ziemi, rozplodników, czy obsługi kredytów krótkoterminowych (do 1 roku), jeśli to byłoby niezbędne ze względów społecznych, sytuacji klęskowych, postanowień Rady.

Art. 9 zachęca kraje członkowskie do wdrażania rachunkowości rolnej, w tym uproszczonej.

Art. 10 upoważnia kraje członkowskie do wspierania kosztów operacyjnych utworzonych grup producentów - gospodarstw (group holding) przez 5 lat do wysokości około 15 tys. ECU na grupę, według Rozporządzenia 2328/91/, tj. 5%, 4%, 3%, 2% - odpowiednio w pierwszych latach po uznaniu grupy (recognized) - Rozporządzenie Rady 1760/87.

Art. 12 Rozporządzenia 797/85 przewiduje wsparcie dla zrzeszeń rolniczych zajmujących się usługami, w tym w zakresie rachunkowości rolnej i zarządzania - do wysokości 12 tys. ECU na jednego zatrudnionego, a 36 tys. ECU od czerwca 1987 r. - Rozporządzenie 1760/87 r. oraz 36 105 ECU, według Rozporządzenia 2328/91.

Indywidualny rolnik utrzymujący się wyłącznie z gospodarstwa i biorący usługi z rachunkowości i zarządzania mógł otrzymywać 500 ECU rocznie na podstawie art. 16.6. Rozporządzenia 2328/91.

Rolnik prowadzący w gospodarstwie rachunkowość mógł otrzymać wsparcie od 700 - 1050 ECU w zależności od decyzji kraju członkowskiego; również tyle samo na podstawie art. 13.1. Rozporządzenia 2328/91.

Zgodnie z art. 15.4. Rozporządzenia 2328/91 dofinansowanie 12 035 ECU na zatrudnionego, mogły otrzymać usługowe zrzeszenia rolnicze zajmujące się usługami międzysąsiedzkimi (farm relief services). Rozporządzenie 2328/91 reguluje również kwestie **specjalnego systemu wsparcia, np. kompensacyjnego** (compensatory allowance) gospodarstw rolnych, położonych w rejonach upośledzonych - o mniej korzystnych warunkach produkcji w rozumieniu Dyrektywy 75/268.

4. Wsparcie w rejonie upośledzonym miało postać wsparcia:

- **kompensacyjnego** w postaci rocznej stawki na jedno zwierzę lub na hektar,
- **wsparcia inwestycyjnego** o 10% wyższego niż w innych przypadkach, a 12,5% wyższego dla młodych rolników,
- **pomoc dla zespołowych inwestycji rolniczych.**

Ten **specjalny system wsparcia** (special system of aids) dotyczyć miał gospodarstw produkujących żywiec wołowy, cielęcy, barani (w tym jagnięcy). Według Dyrektywy 75/268 - stawka tego wsparcia wynosić powinna od 15 - 50 PJR na jedną sztukę przeliczeniową (LU - livestock unit, tj. ok. 500 kg wagi), oraz nie powinna przekraczać 50 PJR na jeden hektar paszowy. Wsparcie to nie mogło być stosowane w odniesieniu do stad krów mlecznych, większych od 10 sztuk.

Jeśli wsparcie miało formę dopłat do odsetek kredytów to nie mogło dotyczyć więcej niż 7 punktów procentowych odsetek (art. 9.1 Dyrektywy 75/268). Wsparcie mogło dotyczyć również produkcji paszowej i pastwisk użytkowanych wspólnie. Nie mogło jednakże przekroczyć w takich przypadkach łącznie 20 000 PJR oraz 100 PJR na hektar pastwisk lub ulepszanej powierzchni w górach.

Zgodnie z art. 14.1. Rozporządzenia 797/85 - kraje członkowskie mogły kierować wsparcie kompensacyjne do gospodarstw o powierzchni co najmniej 3 hektary (oraz 2 hektary w regionie Meziogiorno, w zamorskich posiadłościach francuskich i w Grecji).

Zgodnie z art. 15 wsparcie kompensacyjne powinno wahać się od 20,3 ECU do 101,0 ECU (120,0 ECU od czerwca 1987 r. - Rozporządzenie 1760/87) na 1 sztukę przeliczeniową LU.

Wsparcie kompensacyjne mogło również dotyczyć:

- w okresie do 15 lat zalesiania - art. 15.3 (20 lat od czerwca 1987 r. - Rozporządzenie 1760/87),
- agroturystyki (art. 16),

- wspólnego użytkowania pastwisk, produkcji pasz, ujęć wodnych (water point), dróg dojazdowych do pastwisk - do 100 tys. ECU w danym projekcie do 500 ECU na hektar pastwiska lub do 5 tys. ECU na hektar objęty melioracjami (art. 17.1),
- infrastruktury w otoczeniu rolnictwa (art. 18.1).

Gospodarstwo realizujące zalesianie mogło otrzymać do 40 tys. ECU /1400 ECU na hektar; 1800 ECU od 1987 r. - Rozporządzenie 1760/87. Rozporządzenie w art. 21 nawiązywało również do omawianej Dyrektywy Rady 72/161, przewidując w art. 21 wsparcie do kształcenia zawodowego rolników i pracowników rolnych i menadżerów grup producenckich. Centrum kształcenia rolników mogło na ten cel otrzymać do 400 tys. ECU rocznie, tj. do 4,5 tys. ECU na 1 osobę kształconą i 7,0 tys. ECU na 1 osobę od 1987 r. - Rozporządzenie 1760/87.

Zgodnie z art. 23 - łącznie w okresie pięcioletnim przewidywano wydatkowanie z Funduszu FEOGA na powyższe cele 1988 mln ECU. Dofinansowanie wydatków z budżetów poszczególnych krajów członkowskich mogło sięgać w zależności od rodzaju wsparcia od 25 - 50% wydatków (art. 26).

5. Rozporządzenie 797/85 zostało zmienione przez wspomniane już Rozporządzenie Rady 1760/87, które zmieniał również inne akty prawne. Istotą zmian zawartych w Rozporządzeniu 1760/87 było, w związku z nadprodukcją rolno-żywnościową w EWG, stymulowanie zmian profilu produkcji gospodarstw (**powszechna konwersja**) w kierunku grup towarowych i towarów rzadkich na rynku. Ponadto Rozporządzenie kreowało ekstensyfikację, czyli zmniejszenie produkcji w gospodarstwach - o 20% powierzchni uprawy zbóż, o 20% pogłowia bydła, o 20% plonów winorośli. Jednym z priorytetów Rozporządzenia było konserwowanie poprzez specjalne wsparcie - krajobrazu ale również terenów wiejskich. Wsparcie z Funduszu FEOGA (premia) mogła wynosić do 100 ECU na hektar. W gospodarstwach położonych w rejonach upośledzonych otrzymujących wsparcie **kompensacyjne** premia mogła wynosić do 60 ECU na hektar.

Z ograniczeń produkcji mogły być wyłączone regiony gdzie występująca produkcja miała naturalny charakter (np. pastwiskowy - dopisek własny) lub jej zahamowanie groziło wyludnieniem danego regionu. Z ograniczeń produkcji wyłączona była cała Portugalia.

Kolejne uściślenie w zakresie restrukturyzacji rolnictwa Wspólnoty (w oparciu o środki z celu 5a), wprowadzało Rozporządzenie Rady 2328/91.

Rozporządzenie to już w preambule eksponuje takie nowe aspekty w polityce strukturalnej jak:

- wspieranie inwestycyjne gospodarstw rolnych, w których głównym zajęciem właścicieli jest agroturystyka, rzemiosło czy ochrona środowiska i zachowanie wsi (maintain countryside),
- polepszanie warunków chowu zwierząt; kwestia ta została następująco ujęta w art. 6.1. - cytując: „compliance with Community animal welfare standards”,
- wspieranie młodych rolników również w innych formach niż grant na zagospodarowanie,
- upowszechnienie alternatywnych (organicznych) technik produkcji w rolnictwie, w tym zintegrowanej ochrony roślin; konserwacja gleby, flory i fauny,
- przyznawanie dodatków kompensacyjnych w rejonach słabo rozwiniętych, gdzie obsada zwierząt w sztukach przeliczeniowych (LU) jest niższa od 1,4 na hektar paszowy.

W gospodarstwach objętych wsparciem inwestycyjnym obsada zwierząt mogła wynosić do 3 LU na hektar.

Pierwszy rozdział Rozporządzenia reguluje kwestie odłogowania ziemi ornej. Art. 2.3. mówi, że **powinno się odłogować co najmniej 20% powierzchni zasiewów**, objętych wspólną polityką rolną, na okres pięciu lat (w tym na zasadzie rotacji, zadrzewienia lub uprawy na cele nierolnicze). Kraje członkowskie miały prawo pozwalać na użytkowanie ziemi odłogowanej na cele pastwiskowe lub uprawę strączkowych (soczewica, peluszką, wyka).

W ramach systemu odłogowania - art. 2.4. inicjował **specjalny program wsparcia** (specific aid scheme), polegający na uprawie na powierzchni odłogowanej - roślin przeznaczonych do przerobu nieżywnościowego. Powierzchnia odłogowana w tym programie wynosiła od 30 do 50% powierzchni zasiewów, przy czym dotyczyło to uprawy zbóż na cele nieżywnościowe (z możliwością objęcia w przyszłości również innych roślin). W przypadku grupy producentów minimalna powierzchnia odłogowana powinna wynieść 40%. Kompensata z tytułu strat w dochodach rolników wynosiła rocznie na hektar ziemi odłogowanej (minimum 100 ECU, maksimum 700 ECU/ha).

Rolnik odłogujący co najmniej 30% ziemi był zwolniony z podatku (co-responsibility levy).

Drugi rozdział Rozporządzenia dotyczy kwestii ekstensyfikacji produkcji rolniczej, definiowanej jako zmniejszenie różnych rodzajów produkcji o co najmniej 20% w okresie pięciu lat (art. 3.2.). Podobnie jak w Rozporządzeniu Rady 1760/87 redukcja produkcji wynosiła 20% stada bydła (chowanego z przeznaczeniem na wołowinę i cielęcinę) oraz 20% plonów winorośli (art. 3.3). Redukcja mogła również dotyczyć produkcji mleka (art. 3.4.).

Rozdział trzeci Rozporządzenia dotyczy konwersji produkcji. Listę produktów zalecanych do objęcia konwersją miała przygotować Komisja Europejska.

Wreszcie rozdział czwarty Rozporządzenia dotyczył pomocy inwestycyjnej dla gospodarstw rolnych w których, jak już wspomniano w odniesieniu do preambuły, dochód rolniczy wynosił zaledwie od 25 - 50%, natomiast dochód łącznie z działalności produkcyjnej - rolniczej i leśnej, turystycznej, rzemieślniczej oraz w zakresie zachowania wsi np. muzealniczej i skansenowej - wynosił co najmniej 50%. **Takie rozumienie funkcji gospodarstwa rolnego można moim zdaniem uznać za iście rewolucyjne. Najprawdopodobniej będzie to trwały element w modelu rolnictwa europejskiego.** Taki model gospodarstwa miał być wspierany na podstawie **planu materialnej przebudowy gospodarstwa** (materially improving holding), podobnie jak we wcześniejszych latach w programie FMS.

W omawianym Rozporządzeniu pojawia się fakultatywny zapis dotyczący gospodarstw rodzinnych, mianowicie w art. 5.2. kraje członkowskie zostały upoważnione do ewentualnego zawężenia wspomnianej pomocy inwestycyjnej, wyłącznie do gospodarstw rodzinnych.

Art. 14. Rozporządzenie eksponuje nowe funkcje grup producenckich, między innymi:

- wzajemna pomoc sąsiedzka z zastosowaniem nowych technologii i działań chroniących i udoskonalających środowisko naturalne oraz wiejskie,
- wdrażanie rolnictwa alternatywnego,
- uracjonalnianie stosowania rolniczych środków produkcji - zwłaszcza chemicznych.

Rozporządzenie Rady WE nr 3669/93 z 22 grudnia 1993 r. zmieniało między innymi Rozporządzenie 2328/91. Podobnie jak w Rozporządzeniu 2328/91 (rozdział IV) stwierdza się w art. 1, że pomoc inwestycyjna może być kierowana do gospodarstw posiadających obsadę bydła niższą od 2,0 LU na hektar paszowy, poza gospodarstwami, które otrzymywały tą pomoc na podstawie podań złożonych przed 1 stycznia 1994 r.

Rozporządzenie podtrzymuje możliwość wspierania zrzeszeń rolniczych świadczących usługi w zakresie zarządzania i doradztwa (farm management services). Poziom tego wsparcia w ciągu pierwszych pięciu lat, w odniesieniu do jednego zatrudnionego wynosił 54 tys. ECU. Indywidualni farmerzy, świadczący usługi w zakresie zarządzania i doradztwa mogli otrzymać wsparcie finansowe łącznie w wysokości 750 ECU na gospodarstwo w okresie co najmniej dwóch lat. Rozporządzenie zobowiązuje kraje członkowskie do specyfikowania w przedkładanych do Komisji Europejskiej aplikacjach, między innymi charakterystyki instytucji odpowiedzialnych za gospodarowanie środkami finansowymi z budżetu unijnego, opisu środków podejmowanych dla realizacji postawionych celów.

Artykuły (32 - 39) omawiają procedurę i warunki rozliczeń finansowych. Art. 37 **przyznaje Portugalii prawo do większego dochodu referencyjnego** (pozarolniczego), odpowiednio mnożonego przez współczynniki: 1,7 w 1993 r.; 1,5 w 1994 r. oraz 1,3 w 1995 r.

Poza tym Portugalia miała prawo do uznawania grup producentów (group operated holding) nawet jeśli tylko dwie trzecie członków grupy spełniało niezbędne warunki. Wsparcie (dodatki) kompensacyjne (compensatory allowances) mogli otrzymać rolnicy portugalscy, posiadający co najmniej 1 hektar użytków rolnych.

Art. 38 stwarzał ułatwienia przy stosowaniu pomocy dla nowych gospodarstw rodzinnych z chowem trzody chlewnej.

Art. 2 i 3, obejmujące zmiany w Rozporządzeniu nr 866/90, charakteryzują plany rozwoju strukturalnego, które powinny mieć czasokres od 3 - 6 lat. Plany te powinny być składane do Komisji Europejskiej od 30 kwietnia 1994 r.

6. Rozporządzenie EWG nr 1035/72 dotyczące ogrodnictwa i jego rynku, znówelizowane przez Rozporządzenie Rady WE nr 2200/96 oraz Rozporządzenie Rady EWG nr 1360/78, uszczegółowione następnie przez Rozporządzenia 2084/80 oraz 220/91, zmienione następnie przez Rozporządzenie Komisji Europejskiej 880/95 oraz 386/96 - miało przełomowe znaczenie w zakresie kształtowania struktur producenckich w rolnictwie Wspólnoty.

W preambule Rozporządzenia 1360/78 zwraca się uwagę, że szczególnie niewielki stopień zorganizowania rolników w grupy producenckie - wyrażony odsetkiem sprzedaży produkcji rolniczej w ramach grup - występuje we Włoszech (13%), we Francji (12% - wołowina i cielęcina, owoce tropikalne), w Belgii (15% - zboża).

Zgodnie z art. 6 grupy producenckie (producer groups) powinny realizować w zakresie sprzedaży produktów rolnych trzy funkcje:

- gromadzić (w większe partie) produkty rolne przeznaczone do sprzedaży,
- przygotowywać je do sprzedaży (czyścić, sortować, pakować),
- dostarczać do hurtu.

Pomoc przewidziana dla grup producenckich powinna wynosić odpowiednio w wartości produkcji grupy w trzech pierwszych latach: 3%, 2% i 1% oraz odpowiednio - 5%, 5%, 4%, 3%, 2% według art. 3 Rozporządzenia Rady EWG nr 1760/87.

Sekcja Orientacji FEOGA pokrywała 25% wydatków poniesionych na ten cel przez kraje członkowskie (art. 14.2).

W odniesieniu do rejonów o szczególnych trudnościach rozwojowych (special difficulties) pomoc FEOGA mogła wynosić do 50% wydatków krajowych.

W sumie na okres pierwszych pięciu lat przewidywano wydatki FEOGA na ten cel zaplanowane w kwocie 25 mln PJR. W celu dalszej poprawy efektyw-

ności struktur rolniczych i dostosowania ich do wymogów rynku weszły w życie - omawiane już Rozporządzenia Rady, a mianowicie - nr 797/85 z 12 marca 1985 r., nr 1760/87 z 15 marca 1987 r., nr 2328/91 z 15 czerwca 1991 r., a ponadto nr 3669/93 z 22 grudnia 1993 r.

7. Uzupełniające znaczenie w stosunku do zakresu oddziaływania Dyrektywy 72/159 oraz Rozporządzenia 797/85 - miało Rozporządzenie Rady Wspólnoty 2080/92 z 30 czerwca 1992 r. wraz z Rozporządzeniem Komisji Europejskiej 1054/94 na temat monitorowania systemu zalesień oraz wraz z Rozporządzeniem Komisji 231/96, zmieniającym stawki dotacji w programie zalesiania.

Rozporządzenie 2080/92 wraz z Rozporządzeniami 2078/92, 2079/92 wprowadzało tzw. towarzyszące (**uzupełniające**) **środki polityki strukturalnej (rolnictwo-środowisko)** w Planie Mac Sharryego. Rolnicy mogli otrzymywać premie jeśli podpisali umowy na rzecz ochrony środowiska, np. na zalesianie. Rozporządzenie 2080/92 miało za zadanie realizację programu zalesień użytków rolnych, który jak napisano w preambule, był w poprzednich latach niezadowalający. Rozporządzenie proponowało system zalesiania, przy częściowym finansowaniu przez sekcję Gwarancji i Orientacji FEOGA. Poziom tego finansowania był następujący:

- w zakresie kosztu zalesiania (na jeden hektar):
 - od 2000 ECU w uprawie eukaliptusa (2415 ECU od 1996 r.),
 - poprzez 3000 ECU, 3623 ECU od 1996 r. w uprawie drzew iglastych,
 - do 4000 ECU (4830 ECU od 1996 r.), w uprawie drzew liściastych lub stanowiących 75% uprawy,
- w zakresie pielęgnacji upraw (na jeden hektar):
 - 250 ECU (301,9 ECU od 1996 r.) przez pierwsze pięć lat,
 - 150 ECU w następnych latach w uprawie drzew iglastych (181,1 ECU od 1996 r.),
 - oraz odpowiednio - 500 ECU (603,8 ECU od 1996 r.) i 300 ECU (362,3 ECU od 1996 r.) w uprawie drzew liściastych,
- w zakresie rekompensowania strat w dochodach rolniczych (nie dotyczyło rolników, którzy otrzymali wcześniejsze emerytury) - 600 ECU na hektar rocznie (724, 5 ECU od 1996 r.) oraz 150 ECU na hektar (181,1 ECU od 1996 r.) dla innych podmiotów niż rolnicy - przez 20 lat,
- w zakresie racjonalizacji upraw leśnych:
 - 700 ECU na hektar (845,3 ECU od 1996 r.) na wykonanie pasów ochronnych,
 - 1400 ECU na hektar (1961 ECU od 1996 r.) przy renowacji urządzeń w uprawie dębu korkowego,
 - 18000 ECU na hektar (21735 ECU od 1996 r.) w związku z budową dróg - przesiek - leśnych,

- 150 ECU na hektar (181,1 ECU od 1996 r.) w związku z budową przerw i ujęć wodnych przeciwpożarowych.

W uzasadnionych przypadkach Komisja Europejska mogła podnosić poziom finansowania jednego hektara racjonalizowanych upraw leśnych z 700 do 1200 ECU na hektar i w uprawie dębu korkowego z 1400 do 3000 ECU na hektar.

8. Programem restrukturyzacji Wspólnoty objęto również najważniejsze poza-rolnicze ogniwa gospodarki żywnościowej, tj. przemysł rolno-spożywczy i rynek poprzez Rozporządzenie Rady 355/77 z 15 lutego 1977 r. Rozporządzenie to było przygotowane w celu:

- ułatwienia rozwoju i racjonalizacji przechowywalnictwa,
- przygotowania towarów do sprzedaży, badania lub przetwórstwa surowców rolniczych,
- ulepszenia kanałów handlowych towarów objętych tzw. aneksem II,
- rozwoju informacji handlowej, np. cenowej i wiedzy o kształtowaniu się cen (formation prices) na rynku.

Regulacje zawarte w Rozporządzeniu nie obejmowały handlu detalicznego. Priorytety przewidziane w rozporządzeniu w ramach specjalnych programów (specific programs) odnosiły się między innymi do produkcji nowych wyrobów żywnościowych, poprawiania jakości wyrobów, zagospodarowywania odpadów, w tym recydingu.

Pomoc przewidziana w art. 6.1. wspomnianego już Rozporządzenia 729/70 mogła być przekazywana poprzez agencje płatnicze, zarówno osobom fizycznym jak i prywatnym oraz grupom osób fizycznych i prawnych. Rozporządzenie przewidywało wydanie na dofinansowanie celów strukturalnych 400 mln PJR, między 1 stycznia 1978 r. a 31 grudnia 1982 r. czyli rocznie ok. 80 mln PJR w formie jednorazowej wypłaty (lump sum) lub ratałnie.

Dofinansowanie nie powinno być większe niż 25%, a w niektórych przypadkach za zgodą Stałego Komitetu ds. Rozwoju Strukturalnego Rolnictwa do 30%. Wkład beneficjentów powinien wynosić co najmniej 50%, natomiast kraju członkowskiego co najmniej 5%. W Rozporządzeniu zrobiono zastrzeżenie, że wsparcie finansowe nie może umacniać lub tworzyć pozycji monopolistycznej beneficjentów na rynku.

Rozporządzenie Rady nr 369/93 z 24 grudnia 1993 regulowało zasady wspierania restrukturyzacji rybactwa śródlądowego oraz przetwórstwa i rynku ryb.

9. Warto podkreślić, że wspomniany już program FMS nie byłby skuteczny gdyby równolegle nie zaplanowano programów społecznych w odniesieniu do rolnictwa i wsi. Takie działania inicjowały dwie wspomniane już horyzontalne Dyrektywy Rady Wspólnoty. Po pierwsze Dyrektywa 72/160 w sprawie wcześniejszych emerytur dla rolników w wieku 55 - 65 roku życia, którzy zdecydowali się zaprzestać prowadzenia gospodarstw rolnych. Po

drugie Dyrektywa 72/161 w sprawie podnoszenia kwalifikacji - kształcenia osób zatrudnionych w rolnictwie oraz decydujących się do odejścia z rolnictwa do pracy w zawodach pozarolniczych (w tym funkcjonujących na wsi). Obie te Dyrektywy obejmowały dalsze obszary regulowane przez Rozporządzenie Rady Wspólnoty 729/70.

W myśl Dyrektywy 72/160 rolnicy, którzy otrzymali wcześniejszą emeryturę mogli, wytwarzać produkty wyłącznie na samozaopatrzenie, w oparciu o ograniczoną powierzchnię działki. Wielkość działki była ustalana przez dane kraje członkowskie. Wcześniejsza emerytura wynosiła 900 PJR dla rolnika żonatego oraz 600 PJR dla rolnika samotnego.

System wcześniejszych emerytur obejmował również stale zatrudnionych w gospodarstwie członków rodziny i pracowników najemnych, pod warunkiem że w wieku 55 - 65 lat i byli objęci systemem ubezpieczeniowym. Pracownicy najemni musieli pracować w gospodarstwie od co najmniej 5 lat, w wymiarze co najmniej połowy czasu pracy. W sumie na wcześniejsze emerytury przewidywano wydanie z Funduszu FEOGA w ciągu pierwszych pięciu lat 288 mln PJR, co wynosiło ok. 0,65 PJR na 1 hektar użytków rolnych Wspólnoty. W ramach tych środków refinansowano krajom członkowskim od 25 do 65% wydatków (w rejonach zaniedbanych) na wcześniejsze emerytury.

Zasady Dyrektywy 72/160 były rozbudowane na podstawie Rozporządzenia Rady Wspólnoty 2079/92 z 30 czerwca 1992 r.

System wcześniejszych emerytur został wsparty przez uzupełniający system finansowania ze środków Sekcji Orientacji funduszu FEOGA. Wcześniejsza emerytura dla osób w wieku do 70 lat została uzupełniona (w przeliczeniu na gospodarstwo) o:

- a) tzw. **roczne wyrównanie** wynoszące 4 tys. ECU plus **roczny dodatek** wynoszący 250 ECU na hektar (do 10 tys. ECU na gospodarstwo),
- b) **roczne uzupełnienie do normalnej emerytury**, wypłacane przez kraj członkowski, gdy emerytura jest niższa niż ogólna suma, po uwzględnieniu dodatków (wymienionych w punkcie „a”).

Kraje członkowskie mogą jednakże rozszerzyć stosowanie tego systemu powyżej 70 roku życia, przy czym jeżeli dana osoba otrzymuje tzw. **grant emerytalny** (retirement grant) to może on wynosić do 12 tys. ECU rocznie plus 750 ECU na hektar (do 30 tys. ECU na byłe gospodarstwo).

Analogicznie wygląda wsparcie emerytury robotników rolnych - do dwóch na gospodarstwo. Emerytura w przeliczeniu na jednego pełnozatrudnionego wynosi co najmniej 36 tys. ECU rocznie. Rozporządzenie podkreśla, że rolnik objęty wcześniejszą emeryturą musiał prowadzić gospodarstwo w okresie poprzedzającym, wynoszącym 10 lat. Z kolei następca musi pro-

wadzić przejęte gospodarstwo (lub uprawiać przejętą ziemię), jako główne zajęcie przez okres co najmniej 5 lat, zgodnie, jak się podkreśla, z zasadami ochrony środowiska

Analogicznie robotnik rolny musiał w okresie poprzedzającym otrzymanie wcześniejszej emerytury pracować w gospodarstwie co najmniej 5 lat w wymiarze co najmniej 50% swojego czasu pracy, w ekwiwalencie odpowiadającym co najmniej dwóm latom pełnego zatrudnienia przepracowanym w okresie ostatnich czterech lat. Rolnik otrzymujący wcześniejszą emeryturę może kontynuować gospodarowanie rolnicze na własne potrzeby na powierzchni do 1 hektara.

Dyrektywa nr 72/161 zobowiązywała kraje członkowskie do udoskonalenia systemów doradztwa rolniczego (art.1). Zadaniem tych systemów było zarówno podnoszenie kwalifikacji zawodowych rolników jak i przygotowywanie osób odchodzących z rolnictwa do nowych zawodów. Łącznie w okresie pierwszych pięciu lat przewidywano wydatkowanie na te cele 110 mln PJR, tj. ok. 0,25 PJR na jeden hektar użytków rolnych. Do tych kwestii nawiązywało również omawiane wcześniej Rozporządzenie 797/85 w rozdziale VII.

10. Bardzo ważne dla uporządkowania polityki strukturalnej UE w ogóle, miała **Reforma Delorsa**, w tym Rozporządzenie Rady 2052/88 z 24 czerwca 1988 r., formułujące jej 5 priorytetowych kierunków. Reforma Delorsa była znacznie szersza niż wcześniejszy tzw. **Program Śródziemnomorski** (Integrated Mediterranean Programmes). Rozporządzenie precyzuje poszczególne cele (finansowe z różnych funduszy) następująco:

- **regionalny** cel nr 1 tzw. **NUTS II**, czyli Nomenclature de Unites Territoriales Statistiques (w oparciu o wspomniany już Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego - ERDF, Europejski Fundusz Socjalny - ESF - European Social Fund, Sekcję Orientacji FEOGA); promocja rozwoju i procesów dostosowawczych regionów słabo rozwiniętych, w których dochód narodowy per capita w ostatnich trzech latach jest mniejszy od 75% poziomu dochodu (PKB) średnio we Wspólnocie - rozdział III.1. Rozporządzenia. Do regionów tych zaliczono całą Irlandię Północną, Irlandię i inne regiony w Wielkiej Brytanii, Calabrię we Włoszech itp. Cel nr 1 objął 38% powierzchni WE w latach 1989 - 93 oraz prawie 48% powierzchni w latach 1994 - 1999 r. i 25% ludności;
- **regionalny** cel nr 2 (ERDF, ESF) - przekształcenie regionów przygranicznych lub części regionów dotkniętych upadkiem przemysłu;
- **horyzontalny** cel nr 3 (ESF) - zwalczanie długotrwałego bezrobocia i ułatwianie zatrudnienia i kreowanie samozatrudnienia (szkolenia zawodowe);
- **horyzontalny** cel nr 4 - ułatwianie zatrudnienia osobom młodym (wprowadzanie ich w życie zawodowe - integration into working life);

- cel nr 5a **horyzontalny**, dotyczący regionów upośledzonych LFA - Sekcja Orientacji FEOGA;
- cel nr 5b **regionalny** - Sekcja Orientacji FEOGA oraz ESF, ERDF) - promowanie rozwoju regionów wiejskich oraz przyspieszenie procesów dostosowawczych struktur rolniczych w ramach wspólnej polityki rolnej. Cel 5b obejmował 26% terytorium UE oraz 9% ludności. W praktyce był stosowany tam gdzie trudno zakwalifikować dany region do celu 1;
- **regionalny** cel nr 6 - (od 1995 r.) - rozwój regionów o małej gęstości zaludnienia w Szwecji i Finlandii (poniżej 8 mieszkańców na 1 km kwadratowy) i położony powyżej 62 równoleżnika.

Rozporządzenie przewidywało, że środki strukturalne w 1993 roku będą podwojone w stosunku do środków z 1987 r. (reformy Delorsa - Delors I - package, a następnie w 1993 r. zaproponowano kontynuację polityki strukturalnej Wspólnoty Europejskiej na lata 1994 - 99 r. w ramach tzw. Delors II - package, postulującego trzy powiązane ze sobą funkcje polityki strukturalnej wsi, tj. **produkcyjnej, społecznej, środowiskowej**), a poza tym nakłady miały być zwiększane rokrocznie o 1,3 mld ECU, tak że w 1992 r. miały wynosić 12,9 mld ECU (w cenach z 1988 r.). Planowano, że te środki strukturalne będą zwiększone do 1992 r. maksymalnie o 300 mln ECU z tytułu bezpośrednich dopłat do dochodów rolniczych oraz o 150 mln ECU z tytułu wypłat w związku z odłogowaniem powierzchni rolniczych. Wsparcie z funduszy unijnych różnych działań strukturalnych mogło sięgać maksymalnie 75% ogólnych kosztów (oraz co najmniej 50% wydatków publicznych w regionach objętych działaniami w ramach celu nr 1); - najwyżej 50% ogólnych kosztów (oraz co najmniej 25% wydatków publicznych w odniesieniu do regionów objętych działaniami w ramach innych celów).

Na podstawie porozumienia z Maastricht utworzono w 1993 roku tzw. **Fundusz Spójności (Kohezyjny)** w celu wspierania rozwoju Portugalii, Grecji, Hiszpanii i Irlandii.

W 1995 r. wdrożono do realizacji cel nr 6, w związku z wejściem w skład Wspólnoty Europejskiej trzech kolejnych państw, zwłaszcza ze względu na przyłączenie do Wspólnoty Finlandii i Szwecji. Cel nr 6 ma za zadanie wspieranie rozwoju i podtrzymywania działalności produkcyjnej w rejonach o słabym zatrudnieniu, zwłaszcza poza kołem polarnym.

III. Najnowsze akty prawne wdrażające założenia Agendy 2000

Rozporządzenie Rady 4256/88 z 19 grudnia 1988 formułowało założenie realizacji wydatków finansowych z Sekcji Orientacji FEOGA na cele przewidziane przez Rozporządzenie Rady 2052/88 z 24 czerwca 1998 r. To ostatnie Rozporządzenie jest jedną z podstaw najnowszego Rozporządzenia Rady WE

1257/99 z 17 maja 1999 r., stanowiącego zweryfikowaną i kompleksową regulację dotyczącą polityki strukturalnej w stosunku do rolnictwa i jego otoczenia produkcyjno-usługowego, społecznego oraz przyrodniczego lub inaczej mówiąc stanowiącego „wspólną politykę rozwoju wsi”.

W art. 1 stwierdza się, że wsparcie wspólnotowe dotyczy **rozwoju zrównoważonego wsi**. W ust. 3, art. 1 stwierdza się, że działania wspierające będą zintegrowane w ramach pierwszego celu strukturalnego oraz będą wspierać działania w zakresie ekonomiczno-społecznej przebudowy (konwersji) obszarów o niedorozwoju strukturalnym (cel drugi).

Zgodnie z Rozporządzeniem Rady 1260/99 od stycznia 2000 r. w Unii Europejskiej realizowane są trzy, zamiast sześciu celów strukturalnych, a mianowicie:

- cel nr 1 na poziomie NUTS II (jak dotychczas), gdy dany region ma średnio dochód na jednego mieszkańca niższy niż 75% dochodu unijnego - 139,00 mld euro, w tym 4,3 mld na tzw. **pomoc przejściową**, zgodnie z Agendą 2000, tj. w okresie od 2000 - 2006 roku **Działania w ramach tego celu będą dofinansowywane z Funduszu ERDF, ESF, z Sekcji Orientacji FEOGA (działania rolne) oraz z Funduszu FIFG (Financial Instrument for Fisheries Guidance)** - obecnie cel 1 obejmuje dawny cel 6, dotyczący rejonów o niskiej gęstości zaludnienia,
- cel nr 2 - również jak dotychczas dotyczy różnych regionów wymagających społeczno-ekonomicznych przekształceń strukturalnych, zwłaszcza w przemyśle i usługach (gdzie ważne jest podtrzymanie zaludnienia), a ponadto rozszerzony został na upadające regiony wiejskie, finansowane dotychczas w ramach celu 5b i 5a (LFA) oraz miejskie i te na których występuje rybołówstwo; przewiduje się w ramach tego celu 22,50 mld euro, w tym 1,4 mld na pomoc przejściową w okresie 2000 - 2006 roku. **Działania w ramach tego celu będą obecnie dofinansowywane z Sekcji Gwarancji Funduszu FEOGA (działania rolne) oraz z Funduszu ESF,**
- cel nr 3 na poziomie NUTS III ma być wykorzystywany do zwalczania bezrobocia (co reguluje również Rozporządzenie Rady 1262/99). Na dofinansowanie działań w ramach tego celu przewidziano 24,05 mld euro w okresie 2000 - 2006 roku. Nie może on jednakże obejmować obszarów wspieranych w ramach celu nr 1- art. 5, natomiast może wspierać cel nr 2. **Cel nr 3 będzie dofinansowywany w ramach Funduszu ESF.**

Warto zauważyć, że w kolejnych latach środki unijne na pomoc strukturalną maleją z 29 430 mln euro w 2000 r. do 26 600 mln w 2006 roku.

Art. 2 Rozporządzenia nr 1257/99 określając czego może dotyczyć wsparcie rozwoju wsi eksponuje, między innymi:

- wprowadzanie nowych technologii i poprawę jakości produktów rolno-żywnościowych,

- produkcję pozarolniczą i alternatywne kierunki działalności (produkcyjno-usługowej) gospodarstw rolnych,
- niskonakładowe systemy gospodarowania (np. pastwiskowe - dopisek własny),
- zachowanie i rozwój wysokiej jakości środowiska naturalnego i zrównoważonego rolnictwa.

Stąd art. 5 podkreśla, że wsparcie inwestycyjne będzie udzielane jedynie rentownym gospodarstwom rolnym, w których przestrzega się standardów ekologicznych, higienicznych, standardów chowu zwierząt oraz które są prowadzone przez rolników właściwie przygotowanych do zawodu.

Kolejne ograniczenie we wsparciu inwestycyjnym gospodarstw przewidują artykuły:

- 6-ty, gdzie zastrzega się, że nie może ono dotyczyć inwestycji powodujących wzrost produkcji,
- 7-my, który mówi, że wartość wsparcia może przekraczać 40%, a na obszarach o gorszej sytuacji - 50% wartości inwestycji. Dla młodych rolników wskaźniki tego wsparcia mogą być odpowiednio wyższe i wynosić - 45% i 55%. Młody rolnik może ponadto otrzymać jednorazową pomoc na zagospodarowanie, wynoszącą 25 tys. euro.

W art. 10 i 11 Rozporządzenia w dalszym ciągu podtrzymywane jest wsparcie dla rolników i pracowników rolnych w wieku co najmniej 55 lat, odchodzących na wcześniejsze emerytury.

Rozdział V Rozporządzenia określa zasady wsparcia rolnictwa w terenach upośledzonych :

- a) na obszarach znajdujących się **w mniej korzystnych warunkach** (tereny górskie, inne mniej produktywnie, skazane na ekstensywny chów zwierząt, zagrożone depopulacją, położone powyżej 62 równoleżnika i sąsiadujące z nim). Rolnicy gospodarujący na takich obszarach mogą uzyskać **dotatki wyrównawcze** (na każdy hektar użytków rolnych gospodarstwa). Minimalna powierzchnia gospodarstw i poziom dotatków powinny być ustalane na poziomie gwarantującym „skuteczne kompensowanie utrudnień”,
- b) na obszarach **o ograniczonych przyrodniczych warunkach produkcji**, gdzie rolnicy ponoszą zbyt duże koszty produkcji lub nie uzyskują właściwych korzyści, w tym na skutek ograniczenia produkcji w związku z ochroną środowiska.

W sumie z obydwu tych tytułów (a i b) wsparciem może być objęte najwyżej 10% powierzchni danego kraju członkowskiego (art. 22). **Środki na wsparcie terenów LFA będą teraz pochodziły z Sekcji Gwarancji FEOGA.** Poziom tego wsparcia może wynieść do 200 euro/ha UR. **Rozporządzenie przewiduje w art.**

22 - 24 bezpośrednio wsparcie w przeliczeniu na jednostkę powierzchni - z tytułu prowadzenia w gospodarstwie (przez co najmniej 5 lat) tzw. dobrych praktyk rolniczych (agro-środowiskowych), np. przyjaznych środowisku systemów wypasu zwierząt, utrzymanie krajobrazu i cech historycznych danych terenów rolniczych - na poziomie od 450 - 900 euro na hektar UR.

W sumie wsparcie z budżetu Wspólnoty może tu wynieść 75% na obszarach objętych celem pierwszym oraz 50% na innych obszarach (art. 47).

Rozporządzenie przewiduje również (w rozdziale VII) wsparcie na restrukturyzację i racjonalizację przemysłu rolno-spożywczego oraz rynku rolno-żywnościowego - do 50% wartości inwestycji w regionach objętych celem pierwszym oraz do 40% wartości inwestycji w innych regionach (art. 28).

Rozporządzenie ponadto precyzuje wsparcie na zalesianie terenów rolniczych przeznaczone na koszty zalesiania oraz jako rekompensatę dochodów rolniczych utraconych na skutek zalesiania (z wyłączeniem rolników korzystających z wcześniejszych emerytur i upraw choinek). Premia z tytułu zalesiania przewidywana jest w wysokości do 725 euro na hektar dla rolników i ich stowarzyszeń oraz do 185 euro na hektar (dla innych osób prywatnych), przez okres do 20 lat. Ponadto rolnik może otrzymać zwrot kosztów zalesiania oraz premię na pielęgnację młodnika leśnego przez 5 lat. W niektórych przypadkach, tam gdzie utrzymanie lasu jest interesem publicznym, a koszty utrzymania lasu przekraczają dochody z leśnictwa możliwe jest wsparcie działalności leśnej poprzez płatności w wysokości od 40 - 120 euro na hektar lasu.

Warto podkreślić, że w sumie dofinansowanie w ramach celu 1 może stanowić od 50 - 75% (ok. 80% w rejonach objętych Funduszem Spójności), do 85% w rejonach peryferyjnych; w ramach celu 2 i 3 - od 25% do 50% kosztu programu.

IV. Wsparcie finansowe, w tym z Sekcji Orientacji Funduszu FEOGA, a rozwój rolnictwa Wspólnoty Europejskiej

Od początku stymulowania w polityce rolnej Wspólnoty Europejskiej intensywnych przemian strukturalnych, dofinansowanie na te przemiany z Sekcji Orientacji FEOGA relatywnie rosło. Jeśli w 1973 r. stanowiło ok. 4,6% dofinansowania dochodów rolników, tj. z Sekcji Gwarancji, to w 1996 r. wynosiło ok. 10,1%. Dofinansowanie strukturalne wzrosło w tym okresie ok. dwudziestokrotnie (20,6 razy), natomiast dofinansowanie dochodów rolniczych wzrosło niespełna dziesięciokrotnie (9,3 razy). W efekcie w przeliczeniu na jeden hektar ziemi użytkowanej rolniczo, niezależnie od tego czy była ona objęta systemem rachunkowości FADN czy też nie - ogólnie dofinansowanie to wzrosło ok. 6,8 razy. Mniejsza wielokrotność wzrostu wynika z faktu, że w międzyczasie do WE przystąpiły trzy nowe kraje, to jest Hiszpania, Grecja, Portugalia.

Uwzględniając deprecjację waluty WE, której realna wartość zmniejszyła się pomiędzy 1973, a 1993 rokiem ok. 3,5 razy stwierdzić można, że realne dofinansowanie z Funduszu FEOGA każdego hektara użytkowanego rolniczo wzrosło w tym okresie ok. dwukrotnie, wynosząc w 1996 r. ok. 300 ECU.

Dofinansowanie rolnictwa WE z Funduszu FEOGA nie przekłada się na proporcjonalny do tego finansowania wzrost produkcji rolniczej. Inaczej mówiąc, wzrost produkcji końcowej rolnictwa WE jest niższy niż wzrost dofinansowania rolnictwa. Wynika to z faktu że dofinansowanie to jest w dużym stopniu skierowane na cele pozaprodukcyjne. Ponadto przydział niektórych środków FEOGA, zarówno z Sekcji Gwarancji jak i Orientacji następuje pod warunkiem, że ograniczy się produkcję rolną, np. poprzez odłogowanie ziemi uprawnej lub środki te dotyczą inwestycji nie zwiększających produkcji rolniczej.

Ponadto w międzyczasie przyjęto do WE trzy nowe kraje - Hiszpanię, Grecję, Portugalie o dość rozległym i zaniedbanym rolnictwie i wreszcie istotą dofinansowania z Funduszu FEOGA jest wieloaspektowy rozwój, a więc zarówno skali (majątku produkcyjnego, obszaru gospodarstwa), jak i jakości produkcji, rozwój (poprawa) warunków pracy zatrudnionych w rolnictwie i warunków chowu zwierząt, poprawa jakości środowiska otaczającego rolnictwo itp.

Średni obszar gospodarstw rolnych, głównie w związku z przyjęciem do WE w 1985 - 1986 roku krajów o rozdrobnionym rolnictwie, prawie się nie zmienił. Wynosi ok. 17 hektarów użytków rolnych.

Znacznie większy rozwój widoczny jest na przykładzie skali chowu zwierząt we Wspólnocie Europejskiej. Ogólnie biorąc, pomiędzy 1973, a 1996 rokiem ponad dwukrotnie wzrosło we Wspólnocie Europejskiej średnie stado krów mlecznych oraz prawie pięciokrotnie średnie stado chowu trzody chlewnej.

Jeżeli chodzi o wzrost wydajności rolnictwa WE - to mniej więcej w takim samym stopniu, tj. ok. 50% wzrosły średnie plony zbóż oraz mleczność roczna krów. Wzrostowi wydajności towarzyszyły oczywiście istotne zmiany strukturalne w rolnictwie WE, np. zmieniła się struktura środków materiałowych na rzecz np. nowoczesnych środków produkcji - środków ochrony roślin, środków weterynaryjnych i pielęgnacyjnych, stymulatorów wzrostu itp. Zmieniła się struktura stad chowanych zwierząt gospodarskich, np. zmniejszyło się pogłowie krów mlecznych na rzecz wzrostu pogłowia bydła mlecznego.

V. Wnioski

1. Polityka wsparcia rolnictwa i jego otoczenia we Wspólnocie Europejskiej, zainicjowana przez S. Mansholta w 1968 roku, rozwijała się etapami, w zależności od potrzeb rozwojowych rolnictwa i jego otoczenia;
 - a) modernizacji i restrukturyzacji gospodarstw rolnych w 1972 roku (program FMS), podtrzymywania rolnictwa w regionach upośledzonych (spe-

cialny program pomocy dla regionów **LFA**) w 1975 roku, upowszechnienia wsparcia dla **grup producenckich** w 1978 r. (dla ogrodnictwa już w 1972 r.), powszechnego rozwoju **rachunkowości rolnej** od 1985 r. W okresie tym do początku lat osiemdziesiątych **stymulowano** kompleksowo w sposób bezpośredni i pośredni wzrost produkcji rolno-żywnościowej,

- b) konwersji produkcji rolniczej od 1987 r. (ew. jej zmniejszania, w tym odłogowania gruntów ornych i ekstensyfikacji, np. limity obsady zwierząt) w celu dostosowania jej profilu do potrzeb rynkowych,
 - c) pierwsza reforma polityki strukturalnej **Delorsa w 1988 roku**; ustalenie 5 jej celów. Reforma Mac Sharryego rozpoczęła w 1993 r., poprzez obniżkę cen skupu, etap tworzenia warunków do efektywniejszego **konkurowania** unijnej produkcji rolno-żywnościowej na rynkach światowych. Oczywiście poprzez politykę regionalną stale **wyrównywane** są warunki tej produkcji. W okresie lat osiemdziesiątych **stabilizowano** i urozmaicano już uzyskaną wystarczającą produkcję rolno-żywnościową UE,
 - d) wzmoczenie polityki strukturalnej Wspólnoty wraz z wejściem w życie **Planu Mac Sharryego** (zwiększenie środków); rolnicy mogli otrzymywać premie jeśli podpisali umowy dotyczące ochrony środowiska (np. poprzez zalesianie),
 - e) najnowsza reforma polityki strukturalnej UE, zatwierdzona przez Szczyt w Berlinie w marcu 1999 w formie **Agendy 2000** - 3 cele, zamiast 6.
2. Nominalny i realny ok. dwukrotnie, wzrost dofinansowania rolnictwa Wspólnoty z Funduszu FEOGA, począwszy od 1973 r., świadczy o radykalnym zwiększeniu interwencjonizmu ekonomicznego w sferę produkcji rolniczej i żywnościowej, jej otoczenia produkcyjno-usługowego i przyrodniczego. W efekcie jest to korzystne dla dochodowości gospodarstw rolnych; dotacje stanowią niekiedy do 50% dochodu rolniczego.
 3. Rośnie również, jak wspomniano, konkurencyjność rynku rolno-żywnościowego w związku z obniżaniem się, począwszy od 1993 roku (i obecnie od 2000 r. w związku z wejściem w życie ustaleń Agendy 2000) - cen skupu surowców rolnych, a tym samym cen zbytu przetworzonych produktów rolno-żywnościowych. Takie rozwiązania, konieczne w związku z obniżaniem się światowych cen żywności i liberalizacją światowego handlu surowcami rolnymi i żywnością, są możliwe w UE w związku ze wzrostem skali produkcji w gospodarstwach rolnych, a tym samym - wydajności pracy, co pozwala na obniżenie kosztów produkcji, i dalej - cen hurtowych i detalicznych żywności.
 4. Zgodnie z Agendą 2000 - **polskie rolnictwo nawet po przystąpieniu do UE nie jest przewidywane do objęcia bezpośrednimi dopłatami wyrównawczymi** (choć ostatnie wypowiedzi polityków UE są już bardziej elastyczne

w tym względzie), płaconymi w Unii głównie z tytułu obniżania cen skupu produktów rolnych. Przewiduje się, że Polska otrzyma jedynie przedakcesyjne środki strukturalne w ramach Programu SAPARD (na 2000 r. Przewidywano dla Polski sumę ok. 170 mln euro; niestety dotychczas, tj. do października 2001 Polska nie otrzymała żadnych środków z Programu SAPARD). Środki te będą wspierane dofinansowaniem z budżetu krajowego (w wysokości 25% ich wartości). Będą one przeznaczone głównie na dofinansowanie infrastruktury wsi i częściowo dotyczyć będą inwestycji w gospodarstwach rolnych, na rynku rolno-żywnościowym (w tym w zakresie certyfikacji), w przetwórstwie rolno-spożywczym, na zbudowanie unijnego zintegrowanego systemu zarządzania i kontroli rolnictwa (tzw. systemu IACS - Integrated Administration and Control System of certain Community Aid Schemes).

Ocenia się, że wsparcie przedakcesyjne będzie niewystarczające w stosunku, zwłaszcza do potrzeb modernizacyjnych gospodarstw rolnych i większości zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego.

Po akcesji do UE przewiduje się w Agendzie 2000 dodatkowe środki strukturalne na rozwój rolnictwa krajów nowoprzyjętych. Rosną one od 1600 mln euro w 2002 roku do 3400 mln euro w 2006 roku. Nawet jeśli polskie rolnictwo otrzymało połowę tych środków to i tak nie zapewnią one pełnego wdrożenia w Polsce zasad wspólnej polityki rolnej - CAP w zakresie wsparcia z budżetu unijnego. A więc wsparcie polskiego rolnictwa będzie pozostawało (nawet procentowo biorąc w stosunku do niższych w Polsce dochodów rolniczych) - na poziomie niższym niż w UE.

Taki stan dofinansowania polskiego sektora rolno-żywnościowego w najbliższych latach - wymagać będzie względnie wysokiego wysiłku inwestycyjnego w sektorze rolno-żywnościowym w Polsce, głównie w oparciu o kredyty, co może w przypadku wielu podmiotów gospodarczych, w tym gospodarstw rolnych wprowadzać je w „pułapkę zadłużeniową” i następnie zmuszać do bankructwa.

W sytuacji kiedy wsparcie unijne polskiego rolnictwa i jego otoczenia będzie ograniczone - Polska powinna w negocjacjach rolnych położyć duży nacisk, między innymi, na uzyskanie jak największej ilości „mandatów” do korzystania z tych form środków strukturalnych, które dofinansowują bezpośrednio dochody, w tym rolnicze. Dotyczy to np.:

- a) środków z tytułu realizacji przez gospodarstwo funkcji ochrony środowiska, rozwoju **rolnictwa organicznego** (art. 22 - 24 Rozporządzenia 1257/99);
- b) środków z tytułu zalesiania użytków rolnych, pielęgnacji lasów i racjonalizowania gospodarki leśnej (art. 29 i 30 Rozporządzenia 1257/99);
- c) pomoc młodym rolnikom – art. 8 Rozporządzenia 1257/99;

- d) środków na wczesne emerytury (art. 10 – 12 Rozporządzenia 1257/99);
- e) wsparcie kompensacyjne (compensatory allowances – dodatki wyrównawcze) w rejonach rolniczych upośledzonych (LFA) – art. 13 – 21 Rozporządzenia 1257/99;
- f) inwestycje w gospodarstwach rolnych – art. 4 – 6 Rozporządzenia 1257/99;
- g) inwestycje w przemyśle przetwórczym – art. 25 – 28 Rozporządzenia 1257/99.

BIBLIOGRAFIA

1. The Agricultural Situation in the Community - European Commission. Brussels. Luxemburg. (Reports 1990 - 1997).
2. European Commission - CAP 2000. Situation and Outlook. Rural Development.
3. Maria Ciepielewska, Józef Niemczyk (1989): Dostosowania w rolnictwie. (Korzyści i koszty członkostwa Polski w UE). IKiCHZ. Warszawa, grudzień 1999.
4. Andrzej Kwieciński (1985): Fundusze strukturalne w Unii Europejskiej - potencjalne korzyści dla Polski. Fundacja FAPA. (SAEPR). Warszawa, czerwiec 1995.
5. Józef Niemczyk (1997): Integracja Irlandii z Unią Europejską w zakresie gospodarki żywnościowej. Fundacja FAPA, Warszawa.
6. Józef Niemczyk (1998): Sytuacja i systemy regulacji produkcji oraz rynku w sektorze mlecznym i mięsnym Irlandii. Fundacja FAPA, Warszawa.
7. Józef Niemczyk (1998): Gospodarka żywnościowa w perspektywie integracji z Unią Europejską. „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej” nr 6/1998.
8. Józef Niemczyk (1999): Formalne i realne aspekty polityki zmian strukturalnych rolnictwa Unii Europejskiej [w:] Determinanty transformacji struktury agrarnej w rolnictwie polskim (red. naukowa S. Paszkowski). Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu. AR w Poznaniu. CCCVIII. Rolnictwo 53.
9. Michael Tracy (1997): Polityka rolno-żywnościowa w gospodarce rynkowej. Wprowadzenie do teorii i praktyki. Uniwersytet Warszawski. Wydział Nauk Ekonomicznych, Warszawa.
10. Seamus J. Sheehy (USD Dublin) - Irish Agriculture into the Nineties. „The Irish Banking Review, Autumn 1988.
11. Wybrane akty prawne Wspólnoty Europejskiej.

JÓZEF NIEMCZYK

**RESTRUKTURYZACJA ROLNICTWA I JEGO OTOCZENIA ORAZ JEJ WSPARCIE
W UNII EUROPEJSKIEJ – WNIOSKI DLA POLSKI**

STRESZCZENIE

Polityka restrukturyzacji techniczno-ekonomicznej rolnictwa rozpoczęła się we Wspólnocie Europejskiej w 1972 roku, w ramach tzw. Programu Modernizacji Rolnictwa (Farm Modernisation Scheme). Od 1975 roku specjalną pomoc strukturalną zaczęto kierować do rejonów rolniczych upośledzonych (Less Favoured Areas). Można więc powiedzieć, że pomoc strukturalna dla rolnictwa i wsi wyprzedzała kompleksową pomoc strukturalną kierowaną do regionów słabiej rozwiniętych, zapoczątkowaną w ramach reformy strukturalnej Delorsa w 1988 roku.

Najnowsze założenia polityki strukturalnej UE wynikają z Agendy 2000, w tym w odniesieniu do krajów nowo przyjmowanych. Jakkolwiek pomoc strukturalna jest trudniejsza w uzyskaniu przez danych beneficjentów niż pomoc dochodowa dla rolników (dopłaty bezpośrednie), to wydaje się, że Polska powinna o nie również mocno zabiegać, między innymi ze względu na fakt, że perspektywa ich ostania się w przyszłości jest większa niż dopłat bezpośrednich (ze względu na ograniczenia budżetowe UE oraz przewidywane wyniki negocjacji w WTO).

JÓZEF NIEMCZYK

**RESTRUCTURING OF AGRICULTURE AND ITS SURROUNDINGS AND ITS
SUPPORT IN EUROPEAN UNION - APPLICATIONS FOR POLAND**

SUMMARY

The structural (technical and economical) policy was introduced in EEC agri-food industry in 1972, within so called Farm Modernisation Scheme. In 1975 EEC launched implementation of the special structural policy directed to so called Less Favoured Areas. It should be noticed, that implementation of the agri-food structural policy was launched early than general EEC structural policy, within so called the Delors structural policy reform, introduced in 1988.

Most recent framework of the EU structural policy are stemming from the Agenda 2000. Structural aid is predicted to the EU-15, as well to the new candidate countries. Despite the fact that utilization of the structural aid is more difficult than direct income payment Poland should be interested in relatively large value of this aid. It is because the EC structural aid is more probable than direct income payment, in connection either with EU budget limitation and future.